

MEKLEMBURGIA – POMORZE PRZEDNIE – NIEMIECKI PARTNER POLSKI W EUROREGIONIE „POMERANIA”

Aneta Wrońska
Zawiercie

WSTĘP

Od końca lat 80. nasilają się w Europie polityczne i ekonomiczne dążenia, zmierzające do likwidacji granic wewnętrznych oraz do intensyfikacji kontaktów wykraczających poza zewnętrzne granice UE. Z tego powodu regiony prowadzące ze sobą współpracę transgraniczną zaczynają odgrywać coraz większą rolę w rozwoju europejskim. Regiony te wspierają bezpośrednio proces porozumiewania się oraz zbliżania do siebie społeczności, instytucji i przedsiębiorstw.

EUROREGION „POMERANIA”

Euroregion „Pomerania” jest najmłodszym regionem transgranicznym na polsko-niemieckim pograniczu i pierwszym łączącym polskich, niemieckich i skandynawskich partnerów przez Bałtyk. Idea powołania tego Euroregionu pojawiła się na początku 1992 r. – rozpoczęto rozmowy dwustronne z udziałem gmin polskich i niemieckich oraz tworzenie przyszłych struktur Euroregionu. W czerwcu 1992 r. powstał w Niemczech Związek Komunalny Europaregion Pomerania (Kommunalgemeinschaft Europaregion Pomerania e.V.) z siedzibą w Pasewalku. Po stronie polskiej, na przełomie 1992 i 1993 r., sejmik województwa szczecińskiego opracował koncepcję współpracy w ramach przyszłego Euroregionu „Pomerania” i przygotował projekt statutu Komunalnego Związku Gmin Pomorza Zachodniego „Pomerania”.

W lutym 1994 r. podpisano dwustronne porozumienie o ponadgranicznej współpracy między Komunalnym Związkiem Celowym Gmin Pomorza Zachodniego „Pomerania” a Związkiem Komunalnym Europaregion Pomerania, a rok później polsko-niemiecką umowę o utworzeniu Euroregionu „Pomerania”. Jej sygnatariuszami byli: prezydent Szczecina, prezydent niemieckiego Związku Komunalnego Europaregion Pomerania i przewodniczący polskiego Komunalnego Związku Gmin Pomorza Zachodniego „Pomerania”. Szczecin nie wszedł w skład Komunalnego Związku Celowego Gmin Pomorza Zachodniego „Pomerania”, ale zawarł z nim porozumienie o wspólnym działaniu na rzecz utworzenia Euroregionu.

Na początku 1998 r. Euroregion „Pomerania” rozszerzył się o trzeciego partnera – Związek Gmin Skanii (Kommunförbundet Skane), w którego skład wchodzi dwa szwedzkie okręgi: Kristianstad i Malmöhus. W preambule umowy założycielskiej Euroregionu opowiedziano się również za przyszłym członkostwem gmin duńskich i związków gmin.

Obecnie członkami Euroregionu „Pomerania” są:

– ze strony polskiej: Komunalny Związek Celowy Gmin Pomorza Zachodniego „Pomerania” oraz miasto Szczecin;

– ze strony niemieckiej: Związek Komunalny Europaregion Pomerania, w skład którego wchodzi cztery powiaty Meklemburgii – Pomorza Przedniego (Nordvorpommern, Ostvorpommern, Rügen, Uecker-Randow) i dwa miasta wydzielone (hanzeatyckie miasta Greifswald i Stralsund) oraz dwa powiaty Brandenburgii (Uckermark i Barnim);

– ze strony szwedzkiej Związek Gmin Skanii, którego członkami są 33 gminy¹.

LUDNOŚĆ

Euroregion obejmuje teren o powierzchni około 41 tys. km², na którym zamieszkuje dziś prawie 3,4 mln mieszkańców². Oznacza to, że reprezentuje on interesy ludności, która pod względem swoich rozmiarów w klasyfikacji regionów UE odpowiada NUTS II³.

Obszar ten częściowo pokrywa się z historycznym regionem, od którego wywodzi się jego nazwa – polskim Pomorzem, a niemieckim Pommern. W średniowieczu tereny te zamieszkiwane były przez Słowian i okresowo kontrolowane przez Polskę. Pozostałością po tamtych czasach są polsko brzmiące nazwy miast i wsi leżących na zachód od polsko-niemieckiej granicy. Stały napływ ludności pochodzenia germańskiego spowodował wypchnięcie Słowian z terenów Pomorza Zachodniego i jego germanizację. Ostatecznie Pomorze Zachodnie odpadło od Regnum Poloniae w 1181 r. i powróciło do Polski dopiero po 1945 r.⁴

Ludność zamieszkująca obecnie polsko-niemiecką część Euroregionu w przeważającej części jest ludnością napływową. Zgodnie z postanowieniami art. XII umowy poczdamskiej z 2.08.1945 r. ludność niemiecka podlegała przymusowemu wysiedleniu do Niemiec z terenów Polski, Czechosłowacji i Węgier. W wyniku tych postanowień w latach 1945–1950 wysiedlono z tych trzech krajów około 7 mln etnicznych Niemców⁵.

Po wojnie większość ludności z terenów niemieckiego Pomorza Zachodniego osiadła lub została przesiedlona na tereny obecnej Meklemburgii – Pomorza Przedniego. Niemcy i ich potomkowie zamieszkujący dawny Stettin, Köslin, Kolberg i inne miasta obecnie zajmują niemiecką część Euroregionu, tworząc dużą liczbę stowarzyszeń narodowościowych na tym terenie.

Na tereny opuszczonego po wojnie Pomorza napłynęła ludność pochodzenia polskiego. Byli to wysiedleńcy z terenów Litwy i Białorusi oraz osadnicy z centralnej i zachodniej Polski. Następcem tych zmian jest jednorodność etniczna w obu częściach Euroregionu⁶.

Obecnie głównym partnerem Polski wchodzącym w skład Euroregionu „Pomerania” jest część powiatów Meklemburgii – Pomorza Przedniego (Nordvorpommern, Ostvorpommern, Rügen, Uecker-Randow) i dwa miasta hanzeatyckie – Greifswald i Stralsund.

Tabela 1. *Charakterystyka regionu Meklemburgii – Pomorza Przedniego wchodzącego w skład Euroregionu „Pomerania” (dane na 31.12.2003 r.)*

Powiaty	Liczba mieszkańców	Powierzchnia w km ²	Zaludnienie na km ²	Stopa bezrobocia w %
Nordvorpommern	115190	2 168	54	26,8
Ostvorpommern	111 865	1 910	59	26,5
Rügen	72 818	975	76	25,5
Uecker-Randow	80 308	1 624	50	29,8
Greifswald	52 869	50	1 053	23,5
Stralsund	59 140	39	1 524	25,9
Razem	492 190	6 766	73,4	26,0
Meklemburgia	1 732 226	23 173	75	20,5

Źródło: Statistisches Landesamt Mecklenburg Vorpommern, <http://www.statistik-mv.de>, 01.2005.

Meklemburgia – Pomorze Przednie jest jednym z 16 krajów związkowych Republiki Federalnej Niemiec. Zajmuje powierzchnię 23 173 km² i obejmuje 1 732,2 tys. mieszkańców. Jest to najślabiej zaludniony land RFN – na km² przypada 75 mieszkańców. Część landu wchodząca w skład Euroregionu „Pomerania” zajmuje powierzchnię 6 766 km² i zamieszkuje ją 492,2 tys. ludzi. Zaludnienie w tym regionie jest niższe niż średnia w całym landzie i wynosi 73,4 osoby na km² (tab. 1).

Rozwój demograficzny w Euroregionie „Pomerania” przebiega w ostatnich latach w zróżnicowany sposób. W Meklemburgii

– Pomorza Przednim od początku lat 90. do 2002 r. odnotowano dramatyczny spadek liczby urodzeń, co skutkuje obecnie ujemnym przyrostem naturalnym: 1991 – 13 635, 1995 – 9878 (spadek o 38%), 2002 – 12 504, 2003 – 12 780 (o 2,2% więcej niż w roku poprzednim)⁷. Prognozy z pierwszej połowy 2004 r. wskazują, że liczba żywych urodzeń w tym roku nie przekroczyła 12,4 tys., byłaby zatem niższa niż rok i dwa lata temu⁸.

W 2002 r. współczynnik przyrostu naturalnego w Meklemburgii – Pomorzu Przednim wyniósł -2,7‰, w 2003 r. -2,8‰, a w lipcu 2004 r. -1,9‰. Szczególnie niekorzystna sytuacja demograficzna jest w części landu należącej do Euroregionu. We wszystkich tych powiatach odnotowuje się ujemny przyrost naturalny: Ostvorpommern (-3,1‰), Nordvorpommern (-3,4‰), Uecker-Randow (-3,9‰), Rügen (-3‰). Podobnie jest w Greifswaldzie (-0,3‰) i Stralsundzie (-3‰). Przyrost naturalny w regionie Meklemburgii – Pomorza Przedniego należącym do „Pomeranii” wynosi -2,78 ‰⁹.

Należy również zaznaczyć, że w Meklemburgii – Pomorzu Przednim wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym i maleje liczba dzieci i młodzieży do 15. roku życia. W 2003 r. w porównaniu z 1991 r. liczba dzieci i młodzieży do 15 lat spadła o 10 pkt. proc., czyli o 51%. Natomiast liczba osób powyżej 65 lat wzrosła o 6,7 pkt. proc., czyli o 37,6%. W 2003 r. na 100 osób w wieku 15–65 lat przypadało 41 osób w wieku poniżej 15 lat oraz 65 lat i więcej. Wskazuje to na postępujący proces starzenia się społeczeństwa¹⁰.

W RFN liczba kobiet jest większa od liczby mężczyzn prawie o 5%. Jednak liczba kobiet w wieku 18–25 lat jest niższa niż mężczyzn o około 4%. Podobnie jest w Meklemburgii – różnica ta jest kilkakrotnie większa niż średnia krajowa (14%).

Wskazuje się, że ma to wpływ na dzietność, gdyż z powodu braku partnerki młodzi mężczyźni długo pozostają samotni. W 2000 r. w Meklemburgii – Pomorzu Przednim liczba kobiet w wieku 18–20 lat była o 8% niższa niż mężczyzn w tym wieku, w wieku 20–25 lat – niższa od liczby mężczyzn w analogicznym wieku już o 16%, a w wieku 25–30 lat – o 17%¹¹. Stopniowo zmniejsza się również ogólna liczba kobiet. W 2003 r. stosunek mężczyzn do kobiet wyniósł 49,5%; jest to o 1,6% więcej niż w 1991 r.

Rozwój demograficzny w tym regionie w znacznej mierze zależy od salda migracji. Wpływają na to procesy migracyjne młodych ludzi do miast, zwłaszcza do zachodniej części Niemiec, co z kolei wiąże się z bardzo wysokim bezrobociem w całej Meklemburgii.

Analizując sytuację demograficzną w Meklemburgii – Pomorzu Przednim, można zaobserwować proces wyludniania się tych terenów. W 1991 r. liczba mieszkańców landu wynosiła 1 891 700, w 1995 r. spadła do 1 823 100 (-3,6%), w 2002 r. zmniejszyła się o następne 4%. W 2004 r. obniżyła się o 8,7% w porównaniu z 1991 r. W jeszcze szybszym tempie wyludnia się region Meklemburgii – Pomorza Przedniego należący do „Pomeranii” – w 2000 r. 12-procentowy spadek w porównaniu z 1990 r.; najszybsze tempo Greifswald (-19,2%) i Stralsund (-17,6%) oraz powiaty: Uecker-Randow (-13,1%) i Rügen (-12,8%).

Prognozy demograficzne dla tej części Euroregionu nie są optymistyczne. Przewiduje się lekki przyrost urodzeń, ale przy tym ciągły wzrost zgonów, co spowoduje dalsze utrzymanie się negatywnego przyrostu naturalnego. Nadal będzie rosła liczba ludzi starszych, zwłaszcza na terenach wiejskich. Przy braku poprawy sytuacji na rynkach pracy wzrośnie także migracja, która będzie dotyczyć głównie wsi i skierowana będzie do zachodnich landów RFN¹².

Powierzchnia, liczba ludności i gęstość zaludnienia województwa zachodniopomorskiego są porównywalne z Meklemburgią – Pomorzem Przednim: powierzchnia – 22 902 km², liczba ludności w 2004 r. – 1 695 700, liczba mieszkańców na km² – 74 osoby. Jednak obszar ten, jak i liczba mieszkańców są prawie czterokrotnie większe od części Meklemburgii – Pomorza Przedniego należącej do „Pomeranii”.

W porównaniu z Meklemburgią w województwie zachodniopomorskim funkcjonuje stosunkowo stabilna struktura demograficzna. Wpływa na to dość wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym, w tym w wieku mobilnym, oraz lekko dodatni wskaźnik przyrostu naturalnego (0,65‰). Ujemny przyrost naturalny występuje natomiast w trzech największych miastach województwa: Szczecinie (-2,4‰), Świnoujściu (-1,27‰) i Koszalinie (-0,94‰).

We wszystkich powiatach polskiej części Eregionu występuje przewaga kobiet; w powiatach rolniczych (gdzie dominuje ludność wiejska) jest ona nieznaczna, a w miastach na prawach powiatu i powiatach o wyższym stopniu urbanizacji zdecydowanie wyższa. Najwyższą przewagę kobiet (52,3%) i najwyższy wskaźnik feminizacji (109,5 kobiet na 100 mężczyzn) odnotowano w Koszalinie i Szczecinie.

W latach 1988–2002 w województwie zachodniopomorskim odnotowano umiarkowany przyrost ludności przekraczający 2%; był on jednak wyraźnie zróżnicowany. Według spisu powszechnego 2002, w porównaniu z bieżącymi bilansami wyprowadzonymi na koniec 2001 r., liczba ludności tego województwa była niższa o 36,2 tys. osób, tj. o 2,1%. Tylko w mieście Szczecinie i powiecie polickim odnotowano dodatnie różnice, a w pozostałych powiatach różnice ujemne: od 0,5 tys. osób w powiecie łobeskim do 3,8 tys. osób w powiecie szczecińskim. Relatywnie największą różnicę ujemną odnotowano w powiecie szczecińskim (4,6%)¹³. W 2004 r. liczba ludności tego województwa liczyła o 2 tys. mniej (o 0,02%)¹⁴ niż w 2002 r.

RYNEK PRACY

W czerwcu 2004 r. stopa bezrobocia w Niemczech wyniosła 10,2%; bez pracy pozostawało 4 233 417 osób. W porównaniu z czerwcem 2003 r. dane te były nieco niższe¹⁵. Jednak już w lipcu 2004 r. liczba bezrobotnych ponownie wzrosła, przekraczając liczbę 4,3 mln osób. Średnia liczba bezrobotnych w ostatnich 4 miesiącach 2004 r. wyniosła około 4 266 250 osób, a średnia stopa bezrobocia – 10,3%¹⁶.

Od 2001 r. liczba bezrobotnych w RFN systematycznie wzrasta, o około 260 tys. osób rocznie¹⁷. Szczególnie niepokojące są statystyki dotyczące zatrudnienia młodzieży i absolwentów (osób do 25 lat), które wskazują, że stale wzrasta w Niemczech bezrobocie również w tej grupie wieku. Stopa bezrobocia wśród osób do 25. roku życia w czerwcu 2004 r. wyniosła 9,2%, a w listopadzie już 9,7% (o 0,6 pkt. proc. więcej w porównaniu z czerwcem 2003 r.)¹⁸.

Innym bardzo niepokojącym zjawiskiem na niemieckim rynku pracy jest czas trwania bezrobocia. W 2003 r. dokładnie połowa bezrobotnych pozostawała bez pracy dłużej niż rok. Jak donosi Federalny Urząd Statystyczny, liczba osób długotrwale bezrobotnych jest w Niemczech znacznie większa niż w innych krajach Unii Europejskiej, a dodatkowo ciągle rośnie – w styczniu 2003 r. 1,4 mln bezrobotnych pozostawało na bezrobociu dłużej niż rok, a w listopadzie 2004 r. już 1,7 mln, czyli o 18,4% więcej¹⁹. Przeciętnie w 25 krajach UE jest około 44,9% bezrobotnych szukających pracy dłużej niż 12 miesięcy²⁰.

Dodatkowo od maja 2004 r. odnotowuje się w Niemczech wzmożenie procesu odpływu miejsc pracy do Europy Wschodniej. Federalny Urząd Statystyczny oraz Federalna Agencja Pracy nie dysponują danymi na ten temat, jednak z przeprowadzonych ankiet wynika, że już 1/4 dużych firm niemieckich przeniósł znaczną część swojej działalności za granicę. Niemiecki Instytut Gospodarki (Institut der Deutschen Wirtschaft) szacuje, że około 10%–15% przedsiębiorstw niemieckich poważnie rozważa przeniesienie swojej działalności na Wschód. Głównym argumentem są niskie koszty pracy, preferencje podatkowe, elastyczność czasu pracy oraz młoda i dobrze wykształcona siła robocza²¹.

Sytuacja na rynku pracy w nowych krajach związkowych przedstawia się znacznie gorzej niż w całym Niemczech czy ich zachodniej części. W kwietniu 2004 r. stopa bezrobocia

na terenie wschodnich landów osiągnęła 19,3%²², czyli była prawie dwukrotnie wyższa niż w całym kraju. Wschodnie landy charakteryzują się również bardzo dynamicznym tempem wzrostu bezrobocia. W 2001 r. stopa bezrobocia wyniosła 17,3%, w 2002 r. – 17,7%, a w 2003 r. – już 18,5%. Liczba bezrobotnych w nowych landach w 2004 r. była wyższa niż w 2000 r. o prawie 100 tys. osób²³.

Szczególnie niekorzystna sytuacja na rynku pracy występuje w Meklemburgii – Pomorza Przednim, gdzie stopa bezrobocia w listopadzie 2004 r. osiągnęła 20,5%. Tym samym land ten stał się regionem o najwyższym bezrobociu w Niemczech – w poprzednich latach najwyższy poziom bezrobocia odnotowywano w Sachsen-Anhalt²⁴.

Według danych z listopada 2004 r. na terenie tego landu bez pracy pozostaje 182 274 osób, o 12 817 (7%) osób więcej niż w roku poprzednim. Jednocześnie jest to największa liczba zarejestrowanych bezrobotnych od 1991 r.²⁵

Od lat 90. na terenie Meklemburgii – Pomorza Przedniego obserwuje się dramatyczny wzrost bezrobocia, który znacznie przyspieszył w ostatnich czterech latach. W 1991 r. liczba bezrobotnych wyniosła 128 303, a stopa bezrobocia 12,5%, w 1995 r. odpowiednio – 132 850 i 16,2%²⁶, w 2000 r. – 154 059, w 2001 r. – 159 929 (4% więcej)²⁷, a w 2002 r. – 169 747 osób i 20%²⁸.

Dane statystyczne wskazują, że jeszcze kilka lat temu bezrobocie w tym rejonie Niemiec było związane z brakiem wykwalifikowanych pracowników – liczba wolnych miejsc rosła. Na przykład w 2002 r. takich miejsc było 3316 więcej niż w roku ubiegłym, jednak nie wpłynęło to na spadek bezrobocia – było ono wyższe niż rok wcześniej o 1 pkt. proc. Obecnie główną przyczyną bezrobocia w Meklemburgii jest spadek zatrudnienia i spadek liczby wakatów – w 2003 r. o 14% w porównaniu z rokiem ubiegłym, a w kwietniu 2004 r. o 22,6% w porównaniu z analogicznym miesiącem ubiegłego roku²⁹.

W 2004 r. na terenie Meklemburgii – Pomorza Przedniego odnotowano spadek zatrudnienia we wszystkich głównych gałęziach gospodarki:

- w przemyśle produkcyjnym³⁰ o 1,6 tys. osób (o 2,3%) w porównaniu z rokiem ubiegłym, a w porównaniu z 2002 r. – o 4 tys. (o 5,8%);
- w przemyśle budowlanym o 4,3 tys. w stosunku do roku poprzedniego, a w porównaniu z 2002 r. – o 5 tys. (o 36,4%);
- w przemyśle przetwórczy o 200 osób (o około 1%);
- w handlu, hotelarstwie, gastronomii i transporcie w porównaniu z 2003 r. spadek o 4,6 tys. (o 3,4%), a w porównaniu z 2002 r. o 16 tys. (o 13,3%);
- w usługach finansowych, wynajmie i usługach dla przedsiębiorstw o 500 osób (o 0,8%);
- sfera usług publicznych i prywatnych odnotowała lekki przyrost zatrudnienia o około 3,6%; jednak porównując dane z 2002 r., również i w tym sektorze można zauważyć spadek zatrudnienia o około 2%³¹.

Podobnie jak i całe Niemcy, Meklemburgia – Pomorze Przednie zmaga się z rosnącą liczbą bezrobotnej młodzieży i absolwentów oraz wydłużaniem się czasu przebywania na bezrobociu. W październiku 2004 r. stopa bezrobocia wśród osób w wieku poniżej 25 lat wyniosła 19% i była ponad dwukrotnie wyższa niż na terenie Niemiec. Należy zaznaczyć, iż jej poziom wzrósł zaledwie w ciągu dwóch lat o 20,3%: z 15,8% w 2002 r. do 19% w 2004 r.³² Również bardzo niepokojące są rozmiary bezrobocia długotrwałego. W 2003 r. liczba bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż rok wyniosła 74 495 osób (60% w ogóle bezrobotnych) i była o 27,3% większa niż w roku poprzednim. Dane z lat ubiegłych wskazują, iż liczba osób długotrwanie bezrobotnych w tym regionie Niemiec w ciągu 10 lat wzrosła o prawie 60%³³.

Stopa bezrobocia w części Meklemburgii – Pomorza Przedniego należącej do Euroregionu „Pomerania” w 2004 r. przekroczyła 26%. Największe bezrobocie występuje w gminie Uecker-Randow – 29,8% (tab. 1). W niektórych miastach i wsiach pozostałych

gmin występuje równie dramatyczna sytuacja na rynku pracy, np. w mieście Tutow stopa bezrobocia wynosi aż 62%.

Sytuacja na rynku pracy w województwie zachodniopomorskim przedstawia się nieco lepiej. Mimo iż stopa bezrobocia w grudniu 2004 r. osiągnęła poziom 26,8%, to był to najniższy wynik od 3 lat. W grudniu 2004 r. liczba bezrobotnych spadła w porównaniu ze styczniem tego roku o 20 tys. osób i wzrosła również nieco liczba oferowanych miejsc pracy. Nie były to jednak nowe miejsca pracy w sektorze przedsiębiorstw. Tak jak na terenie Meklemburgii – Pomorza Przedniego, w województwie zachodniopomorskim obserwuje się stały spadek zatrudnienia w tym sektorze – w porównaniu z 2002 r. o 14,7%. Najwyższy spadek zatrudnienia odnotowano, podobnie jak i na terenie Meklemburgii, w budownictwie – aż o 14,4%, a w porównaniu z 2002 r. – o ponad 33%³⁴.

Sytuacja bezrobotnej młodzieży w województwie zachodniopomorskim jest podobna jak w Meklemburgii – w 2004 r. stopa bezrobocia w tej grupie wieku osiągnęła 21%. W porównaniu z analogicznym okresem poprzedniego roku jest to jednak odsetek niższy o 2,2 pkt. proc.

Dramatyczna sytuacja dotyczy osób długotrwanie bezrobotnych. W województwie zachodniopomorskim w 2004 r. 84% bezrobotnych pozostawało bez prawa do zasiłku³⁵. Mimo że odsetek długotrwanie bezrobotnych w Meklemburgii jest również bardzo wysoki, to jednak ich sytuacja materialna jest nieporównywalnie lepsza. Od lat 90. nowe kraje związkowe otrzymują ze strony RFN olbrzymie środki finansowe na restrukturyzację gospodarki, w tym na programy dotyczące bezrobotnych. Sama wysokość zasiłków i wielkość pomocy udzielanej osobom pozostającym bez pracy w Niemczech uznana jest za czynnik dezaktywizujący bezrobotnych do poszukiwania pracy. Obecnie ze względu na recesję Niemcy wprowadzają programy mające na celu zmniejszenie wydatków socjalnych, m.in. program Hartz IV, jednak nie zmienia to wyjątkowo uprzywilejowanej sytuacji bezrobotnych w tym kraju.

Bardzo niebezpiecznym zjawiskiem występującym po polskiej i niemieckiej stronie granicy jest nakładanie się młodego wieku bezrobotnych z długotrwałym bezrobociem. W. Ratyński przytacza w tej kwestii znaną w Niemczech opinię dra Steifferta, że *jeśli młody człowiek nie podejmie regularnej pracy w ciągu 3 lat po ukończeniu szkoły, traci on zdolność socjalną do adaptacji pracowniczkiej. Jeśli nie znajdzie pracy w okresie 6 miesięcy od ukończenia szkoły, powinien podjąć naukę nowego zawodu*³⁶.

Poziom i struktura bezrobocia w polskiej i niemieckiej części Euroregionu są podobne. Wpływa na to charakter tego zjawiska – bezrobocie transformacyjne. Przyczynami tego bezrobocia są głównie recesja gospodarcza spowodowana transformacją gospodarki oraz usuwanie nadmiernego zatrudnienia nagromadzonego na skutek nieracjonalnego gospodarowania zasobami³⁷. Innym czynnikiem wpływającym na rozmiary bezrobocia w tym regionie jest niski stopień urbanizacji, a co za tym idzie mała koncentracja przemysłu.

Szczególną cechą bezrobocia w polskiej części Euroregionu jest zróżnicowanie przestrzenne. W podregionie szczecińskim (zachodniej części województwa) stopa bezrobocia w 2004 r. wyniosła 24,5%, a w podregionie koszalińskim (wschodniej części) – 31,2%³⁸. Na taki wynik wpływa głównie typowo rolniczy charakter wschodnich terenów województwa, które ucierpiały na skutek upadku Państwowych Gospodarstw Rolnych. Problem ten dotyczy również wschodniej części Meklemburgii – Pomorza Przedniego. Należy również podkreślić znaczenie miast Szczecina, Świnoujścia i Koszalina, gdzie ze względu na koncentrację ludności i przemysłu bezrobocie jest wyraźnie niższe niż przeciętna w województwie (Szczecin – 15,6%, Świnoujście – 18,8%, Koszalin – 20,4%) i znacznie niższe niż w niemieckich miastach Euroregionu³⁹.

PRZEMYSŁ

W 2003 r. produkt krajowy brutto Meklemburgii – Pomorza Przedniego wyniósł 29,7 mln euro (1,4% ogólnoniemieckiego wyniku). W stosunku do 2002 r. obniżył się realnie o 1,6%. Jednak

w porównaniu z średnią nowych landów jest to wynik o 0,2% lepszy. Największy udział w wartości wytworzonej brutto w 2003 r. miał sektor usług publicznych i prywatnych – 31,5% (w porównaniu z 2002 r. spadek realnie o 1,2%). Druga co do wielkości część wartości wytworzonej brutto przypadła w 2003 r. na obszar usług finansowych, wynajem i usługi dla przedsiębiorstw – 26,8%. Na trzecim miejscu uplasował się przemysł produkcyjny, przetwórstwo i budownictwo. Do głównych gałęzi przemysłu produkcyjnego w Meklemburgii należą: maszynowy i elektroniczny, tworzyw sztucznych, stocznioowy i drzewny. Czwarty co do wielkości udział w wartości wytworzonej brutto przypadł na handel, hotelarstwo, gastronomię i transport – 19,3%.

Branżą szczególnie dotkniętą przemianami strukturalnymi jest rolnictwo – zarówno procentowo, jak i bezwzględnie straciło ono najwięcej miejsc pracy. Ma to szczególnie znaczenie dla regionu Meklemburgii – Pomorza Przedniego będącego częścią „Pomeranii”, gdyż jest on w przeważającej części obszarem rolniczym. W 1989 r. w całej Meklemburgii zatrudnienie w dziale rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo wynosiło około 19%, obecnie spadło do poziomu 5%. Udział wartości wytworzonej brutto rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa w 2003 r. wyniósł 3,9%⁴⁰.

Rok 2004 w porównaniu z rokiem poprzednim w województwie zachodniopomorskim charakteryzował się ożywieniem. Wzrost produkcji sprzedanej w sektorze przetwórstwa przemysłowego wyniósł 21%. Wzrosła również produkcja budowlana (-19,5%) oraz sprzedaż (3,6%). Na tak dobre wyniki miało wpływ ożywienie gospodarcze w kraju oraz otworzenie rynku niemieckiego na polski eksport⁴¹.

ZAKOŃCZENIE

Zarówno sytuacja ekonomiczna, jak i społeczna w Meklemburgii – Pomorzu Przednim różni się znacznie od standardów panujących w innych landach. Niemieckie dane statystyczne wskazują, że mimo pomocy niemieckiego rządu, jak i europejskich funduszy strukturalnych jest to najbardziej zacofany region Niemiec. Charakterystyczne dla tej części kraju są przede wszystkim bardzo wysokie bezrobocie, stały spadek liczby miejsc pracy, pogłębiająca się stagnacja gospodarcza i związana z problemami gospodarczymi migracja ekonomiczna.

Prognozy dla Meklemburgii nie przewidują w najbliższym czasie zmiany sytuacji w regionie. Potwierdzają to dane statystyczne dotyczące wykorzystania funduszy strukturalnych i lokalizacji przyszłych inwestycji. Pomimo wieloletniej pomocy finansowej ze strony rządu – w ciągu 15 lat z zachodnich Niemiec do wschodnich przekazano 1 bln 250 mld euro⁴² – jak i Unii nie udało się wystarczająco poprawić koniunktury, a inwestorzy coraz rzadziej decydują się na inwestycje w sercu Meklemburgii, wybierając miasta leżące w zachodniej części landu. W bieżącym roku, po przeprowadzeniu analizy konkurencyjności miast należących do landu, uznano, że rezygnuje się z wzmoczonego wspierania przedsiębiorczości w takich miastach, jak: Greifswald i Stralsund, które są głównymi miastami niemieckiej części Euroregionu „Pomerania”.

Jednocześnie analizując wielkość i strukturę projektów zrealizowanych w ramach funduszy zarządzanych przez Euroregion, można zauważyć wzmoczoną działalność władz niemieckich powiatów. Projekty te dotyczą nie tylko rozwoju gospodarki, ale i wzmocnienia więzi z polskim partnerem. Ze względu na gospodarcze znaczenie dużych miast województwa zachodniopomorskiego, jak i jego potencjał ekonomiczny i społeczny stało się ono dla niemieckich powiatów przygranicznych strategicznym partnerem gospodarczym. Obecnie coraz rzadziej postrzega się na tym terenie współpracę z Polską jako zło konieczne, a raczej jako szansę wyrwania się ze stagnacji gospodarczej.

Takie równorzędne postrzeganie się partnerów współpracy transgranicznej może przynieść realne korzyści obu stronom zarówno w sferze ekonomicznej, jak i społecznej.

- 1 Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania, *Powstanie i historia Euroregionu Pomerania*, http://www.pomerania.org.pl/_012_pomerania_historia.htm, 07.2004, Euroregiony – Pomerania, <http://euro.pap.com.pl/euroregiony/pomerania.html>, 07.2004, DPU Deutsche Projekt Union GmbH Planer Ingenieure, *Transgeniczna koncepcja rozwoju i działania Euroregionu „Pomerania” na lata 2000–2006. Raport końcowy 1999*.
- 2 Euroregiony – Pomerania, op. cit.
- 3 DPU Deutsche Projekt Union GmbH Planer Ingenieure, op. cit.
- 4 *Encyklopedia Historyczna Świata*, opracowanie naukowe A. Chwalba, Kraków 2003, s. 9.
- 5 A. Trzcielińska-Polus, „Wysiedleńcy” z Polski w Republice Federalnej Niemiec w latach 1980–1990, Opole 1997, s. 7.
- 6 Por. A. Rączaszek, *Spoleczno-demograficzne zróżnicowanie obszarów przygranicznych w Polsce*, Katowice 2001, s. 33–39.
- 7 Statistisches Landesamt Mecklenburg Vorpommern, <http://www.statistik-mv.de>, 07.2004.
- 8 *Zahlenspiegel Mecklenburg – Vorpommern*, Dezember 2004.
- 9 Dane statystyczne z www.meinestadt.de, 01.2004.
- 10 Statistisches Landesamt Mecklenburg Vorpommern, <http://www.statistik-mv.de>, 01.2005.
- 11 *Bevölkerung nach Geschlecht und Altersgruppen*, www.brandenburg.de, 01.2005.
- 12 DPU Deutsche Projekt Union GmbH Planer Ingenieure, op. cit.
- 13 *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, Ludność. Stan i struktura demograficzna i społeczno-ekonomiczna. Województwo zachodniopomorskie*.
- 14 Urząd Statystyczny w Szczecinie, Biuletyn I–III kw. 2004.
- 15 *Arbeitslose (insgesamt) in den 16 Bundesländern im Juni (1997 bis 2004)*, Bundesanstalt/Bundesagentur für Arbeit; Bremer Institut für Arbeitsmarktforschung und Jugendberufshilfe (BIAJ), 2004.
- 16 *Registrierte Arbeitslose in Deutschland*, Statistisches Bundesamt Deutschland, 2004.
- 17 *Arbeitslose (insgesamt)...*, op. cit.
- 18 *Arbeitslose – nach Ländern – Jugendliche unter 25 Jahren*, Bundesagentur für Arbeit, <http://www.pub.arbeitsamt.de/hst/services/statistik/200406/iii4/s028bl.pdf>, 2004.
- 19 *Registrierte Arbeitslose in Deutschland*, op. cit.
- 20 *Statystycznie bezrobocie w Niemczech najdłuższe w Unii*, „Wirtschafts-Woche”, 14.07.2004 r.
- 21 *Wędrowniacy do Europy Wschodniej*, WEH Ambasady RP w Berlinie, 12.07.2004 r.
- 22 Dane uwzględniają Berlin.
- 23 Bundesagentur für Arbeit 2004.
- 24 *Bayerisches Staatsministerium für Wirtschaft, Infrastruktur, Verkehr und Technologie, Arbeitsmarkt Bayern* November 2004, <http://www.stmwivt.bayern.de/pdf/wirtschaft/Arbeitsmarkt.pdf>, 2004.
- 25 Statistisches Landesamt Mecklenburg Vorpommern, <http://www.statistik-mv.de>, 07.2004.
- 26 Ibidem.
- 27 *Arbeitslose (insgesamt)...*, op. cit.
- 28 Statistisches Landesamt Mecklenburg Vorpommern, op. cit.
- 29 Bundesagentur für Arbeit 2004.
- 30 Dane nie uwzględniają przemysłu budowlanego.
- 31 Statistisches Mecklenburg-Vorpommern Landesamt, *Zahlenspiegel Mecklenburg-Vorpommern* Dezember 2004.
- 32 Ibidem.
- 33 *Datenkarte 2004: Mecklenburg-Vorpommern*, http://www.boeckler.de/pdf/pub_datenkarte_mecklenburg_vorpommern_2004.pdf, 2004.
- 34 Urząd Statystyczny w Szczecinie, Biuletyn I–III kw. 2004.
- 35 Ibidem.
- 36 W. Ratyński, *Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce*, Warszawa 2003.
- 37 M. Socha, U. Sztanderska, *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, Warszawa 2000, s. 69.
- 38 Por. A. Rączaszek, op. cit., s. 199.
- 39 Urząd Statystyczny w Szczecinie, Biuletyn I–III kw. 2004.
- 40 Ministerstwo Gospodarki Meklemburgia – Pomorze Przednie, www.pomorzeprzednie.pl, 01.2005.
- 41 Urząd Statystyczny w Szczecinie, Biuletyn I–III kw. 2004.
- 42 *Marzenie o trzeciej drodze*, „Spiegel”, 20.09.2004; „Forum” 2004, nr 39, s. 4.